

KUO PAVOJINGOS ERKĖS?

Erkė yra ne vabzdys, o voragyvis. Erkių mityba labai įvairi. Kai kurios erkės – kenkėjai – naikina miltinius produktus, sūrius, kitos – parazitinės – parazituoja vabzdžius, stuburinius gyvūnus (roplius, paukščius, žinduolius, tame tarpe ir žmogų). Siurbdamos kraują erkės ne tik nualina organizmą, bet ir perneša mikroorganizmus, sukeliančius sunkius žmonių susirgimus: erkinį encefalitą, Laimo ligą, erlichiazę, babeziazę, tuliaremiją. Lietuvoje pastaraisiais metais dažnai registruojami Laimo ligos ir erkinio encefalito atvejai. Pagrindiniai šių ligų platintojai – europinės miško erkės (*Ixodes ricinus*). Šios erkės aptinkamos visoje Europoje. Lietuvoje ji paplitusi visuose miškuose ir parkuose.

Iksodinės erkės – laikini žmogaus ir gyvulių parazitai, kurių vystymasis gana sudėtingas (kiaušinis, lerva, nimfa, suaugusi erkė). Lietuvos sąlygomis tai trunka 3-4 metus. Per šį laikotarpį erkė išauga nuo kelių dešimtųjų dalių milimetro iki 3-4 mm. Kiekvienoje vystymosi fazėje jai būtinas maitinimasis krauju. Kraujo siurbimas trunka porą dienų, o kartais net savaitę. Erkė gali maitintis tik kartą per šiltąjį metų sezoną, po to žiemosi, o kitą sezoną vystytis į sekančią stadiją. Erkių gyvenimo trukmė ir fenologiniai reiškiniai priklauso nuo gamtinio arealo ypatumų, radimvietės tipo ir parazitų ryšių su maisto šaltiniu.

Ixodes ricinus erkių aktyvusis periodas trunka Lietuvoje nuo kovo iki lapkričio, o kartais ir gruodžio mėnesio pradžios. Aktyvumo trukmę nulemia sezono klimatinės sąlygos. Pavasarinio erkių aktyvumo metu didžiausias jų skaičius registruojamas gegužės viduryje.

Erkėms labiausiai tinkama aplinka – lapuočių ir mišrūs miškai, kuriuose yra pakankamai drėgmės ir gera miško paklotė. Pušynuose taip pat randamos šios erkės, bet čia jų gausa mažesnė. Alkana erkė paprastai tyko ant augalų (nepakildama nuo žemės aukščiau 1-1,5 metro) laukdama tinkamos aukos. Aktyvioje pozoje erkė iškelia į viršų pirmą porą kojų, kurių letenėlėse yra jutimo receptoriai, reaguojantys į šilumą. Šio ir kitų sugebėjimų pagalba, erkė gali judėti link aukos.

Erkės įsisiurbimas neskausmingas, todėl žmogus ar gyvūnas jo beveik nepajunta, ir tai užtikrina erkės maitinimąsi. Mikroorganizmai (riketsijos, virusai), su krauju patekę į erkės organizmą, perduodami transovarinio (patelė perduoda ligų sukėlėjus savo palikuonims) ir transfaziniu (sukėlėjai išsilaiko erkei besineriant iš vienos vystymosi stadijos į kitą) keliu.

Prieš pradėdama siurbti kraują, erkė suvilgo žaizdelę savo seilėmis. Seilėse yra nuskausminančių, kraujo krešėjimą stabdančių bei cementinių kamštį formuojančių medžiagų. Dėka tokių savybių, ji netrukdoma gali maitintis jai reikiamą laiką: žmogus įsisiurbimo nejaučia, atsitiktiniu judesiu erkės nepašalins, nes ji stipriai įsitvirtinusi odoje. Be to, jei žmogui įsisiurbė lerva ar nimfa, jas sunkiau aptikti dėl mažo jų dydžio.

Žmonės erkių platinamomis ligomis suserga, įkandus infekuotai erkei. Erkinio encefalitu galima užsikrėsti ir maistui vartojant nepasterizuotą ožkų ir karvių pieną.

Lietuvoje erkių platinamomis ligomis kasmet serga apie 2 tūkstančius žmonių. 2004 m. užregistruota 425 susirgimų erkinio encefalitu ir 1740 – Laimo liga, 2005 m. – atitinkamai 243 ir 1161, o 2006 m. – 462 ir 2029.

Efektyviausia erkinio encefalito profilaktikos priemonė – skiepai nuo erkinio encefalito. Erkinio encefalito vakcina, kuria skiepijama Užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės centre, skiepijama išlaikant 1-3 mėnesių laikotarpį tarp pirmos ir antros dozių. Trečia šios vakcinos dozė skiriama po 9-12 mėnesių. Vėliau kas trys metai skiepijama palaikomąja doze.

Labai patikimas apsisaugojimo nuo erkių įkandimo būdas – tinkami drabužiai ir repelentai (erkes atbaidančios medžiagos). Einant į mišką, reikėtų apsivilkti šviesiais

drabužiais: viršutinė aprangos dalis turėtų būti ilgomis rankovėmis, kurių rankogaliai gerai priglustų prie riešo; kelių klešnių apačia taip pat turėtų būti gerai prigludusi prie kūno. Galvą patartina apsirišti skarele arba užsidėti garai priglundančią kepurę.

Aptikus įsisiurbusią erkę, ją reikia pašalinti nedelsiant. Jei nėra galimybių tuo metu kreiptis į medikus, erkė suimama kuo giliau pirštais arba pincetu ir ištraukiama staigiu truktelėjimu. Jei traukiant, erkės kūno dalis liko odoje, patartina ją šalinti. Įsisiurbimo vieta patepama dezinfekuojančiu tirpalu.

Grįžus iš miško, kūną būtina gerai apžiūrėti. Vilkėtus drabužius reikėtų pakabinti negyvenamoje patalpoje arba saulėtoje vietoje (sausame ore erkės išgyvena labai trumpai).

Ne visos erkės yra užsikrėtusios minėtais sukėlėjais. Lietuvoje Laimo ligos sukėlėju užsikrėtusi vidutiniškai 1 iš 10 erkių, o erkinio encefalito virusu – dar rečiau. Jeigu po erkės įkandimo odoje atsiranda rausva, nuo kelių iki keliolikos centimetrų diametro plintanti dėmė, galvos skausmai, temperatūros pakilimas ar bendras silpnumas, būtina kreiptis į gydytoją ir neužmiršti nurodyti apie kontaktą su erke.

Erkės gali parazituoti ant naminių gyvulių, šunų, kačių. Jų galima aptikti ant miško gėlių, po nupjauta žolę. Norint apsaugoti stovyklavietes, poilsiavietes, kempingus, sveikatingumo kompleksus bei sodybas nuo erkių invazijos, būtina jų teritorijose išnaikinti menkaverčius krūmus, sausuolius, reguliariai pjauti žolę, o nupjovus tuoj pat ją išvežti, praplatinti pasivaikščiojimo takus ir takelius, vedančius prie vandens telkinių, sporto aikštelių, laūžaviečių, paplūdimių link. Kadangi graužikai taip pat yra erkių platinamų infekcijų šaltinis, sistemingas graužikų naikinimas mažina apsikrėtimo šiomis zoonozėmis galimybę.

Parengė

dr. Milda Žygutienė

Užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės centras

El.p. m. zygutiene@ulpkc.lt

Tel. 2159273